

RUSYA VE YAPTIRIMLAR: MOSKOVA'NIN ALTERNATİF ARAYIŞLARI

Rusya ekonomisi, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa Birliği (AB) ve diğer ülkeler tarafından uygulanan sert yaptırımlar nedeniyle önemli bir baskı altındadır. Yaptırımların temel amacı, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı savaşı sürdürme kabiliyetini kısıtlamaktır. Yaptırımlar, mineral yakıtlar da dâhil olmak üzere Rusya'nın neredeyse tüm kilit endüstrilerini hedef almıştır. Uluslararası Ticaret Merkezi (2023) verilerine dayalı hesaplamalar, madeni yakıt ihracatının son beş yılda ülkenin toplam ihracatının yaklaşık %50'sini oluşturduğunu göstermektedir. Ancak Moskova, tüm ekonomik maliyetlerine rağmen Ukrayna politikasını sürdürmekte ve küresel pazarları elde tutmak için alternatif yollar aramaktadır.

2022'de Rusya, 3,3 trilyon ruble (47,45 milyar dolar) veya gayri safi yurtiçi hâsılasının (GSYİH) %2,3'ü oranında bir bütçe açığı kaydetmiştir. Rusya'nın hedefi, GSYİH'in %1'i civarında bir bütçe fazlasına ulaşmaktır. Fakat oluşan açığı finanse etmek için Rusya rezervlerini kullanmakta ve iç piyasadan borç almaktadır (Reuters, 2023). Ocak 2023'te Rusya'nın bütçe açığı 1,8 trilyon ruble (24,4 milyar dolar) ile rekor seviyeye ulaşmıştır. Bütçe giderleri bir önceki yıla göre %58 artarken, gelirler üçte birden fazla azalmıştır. Tahminlere göre Rusya'nın GSYİH'i 2022'de en az %2,2 azalmıştır, ancak ülke yetkilileri tüm bu verilerin kendi seviyelerini koruduğunu savunmaktadır. Rusya, kilit endüstrileri ve sosyal programları desteklemek için sübvansiyonlar yoluyla istikrar yaratmak için devlete ait işletmelere güvenmektedir (Smith, 2023).

Rusya Merkez Bankası'na (2023) göre, Rus petrolünün fiyatı 2022'nin 4. çeyreğinde beklenenin altındaydı. Ural petrolünün fiyatı yıldan yıla %20 düşerek varil başına ortalama 63 dolara gerileyerek Ural'ın Brent'e indirimi %29'a yükselmiştir. Aynı dönemde, dünya gaz ve kömür fiyatlarındaki artış yavaşlayarak, birçok metalin fiyatı düşmüş ve Rus petrolüne yönelik ambargo ve AB tavan fiyatı ihracat hacimlerini kısıtlamıştır. Ancak 2022'de cari fazla 2021'e göre 122 milyar dolar artarak, 227 milyar dolarlık rekor seviyeye ulaşmıştır. Mal ve hizmet ihracatının değeri ise 78 milyar dolar (veya yıllık %14) artmıştır. İthalatın %9 oranında azalması cari fazlaya katkı sağlamıştır. 1 Ocak 2023 itibarıyla Rusya'nın uluslararası rezervleri, Ekim 2022'nin başındaki 541 milyar dolardan 582 milyar dolara yükselmiştir.

Rusya'ya yönelik yaptırımlar, hassas ve teknolojik ürünlerin ihracatının yasaklanmasını içermektedir. Ancak Rusya'nın Çin, Hindistan, Türkiye ve Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) üyeleri gibi stratejik müttefikleri ve ortakları, ticaretle ilgili kısıtlamaların üstesinden gelmesine yardımcı olmaktadır. Örneğin, Ermenistan'ın telefon ithalatı, Rusya'ya yaptığı ihracattaki artışla birlikte önemli ölçüde artmıştır. Söz konusu eğilim, çamaşır makineleri, bilgisayar çipleri ve diğer ürünler için de geçerlidir. AB ve G7 ülkelerinde bulunan şirketlerin %9'undan daha azının Rus yan kuruluşlarından birini elden çıkardığını belirtmek önemlidir (Swanson, 2023).

Batılı ülkeler, varil başına 60 dolar veya altında satılmadıkça

tankerlerin ve nakliye hizmetlerinin Rus petrolünü taşımalarını engellemek için kısıtlamalar getirirken, Moskova nakliye için sayısı 200 ila 300 arasında değişen bir gölge filosu çekmeye başlamıştır. Gölge filolardaki gemilerin çoğu Panama, Liberya ve Marshall Adaları'nda bulunan offshore şirketlere aittir. Daha önce, gölge filolar İran ve Venezuela'nın yaptırımlardan kaçınmasına yardımcı olmuştur. Buna karşılık Rusya oldukça büyük bir filoya sahiptir. Ancak deniz yoluyla ham petrol ihracatının %20'sinden daha azını taşıyabilmektedir (Northam, 2023). Rusya'nın doğrudan veya dolaylı satın almalar yoluyla 100'den fazla tankerlik bir filo oluşturduğu da göz ardı edilmemelidir. 2022'de Rusya'nın her biri iki milyondan fazla varil taşıma kapasitesine sahip 29 süper tanker, her biri yaklaşık bir milyon varil taşıma kapasitesine sahip 31 Suezmax boyutlu tanker ve her biri yaklaşık 700 bin varil taşıma kapasitesine sahip 49 Aframax tankeri satın alacağı beklenmektedir (Sheppard v.d., 2022). Dahası, Rusya müttefiklerinden oluşan bir filoyu kendine çekmektedir. Çin'e ait en az dört süper tanker, Rus Uralları ham petrolünü Çin'e sevk ederken, beşinci tanker ise Hindistan'a ham petrol sevk etmiştir. 2023'te Rusya, Çin'e ait 18 süper tanker ve 16 Aframax boyutlu gemi kullanarak yılda 15 milyon tonu veya toplam Ural ihracatının yaklaşık %10'unu taşıyabilmektedir (Verma ve Aizhu, 2023). İran'dan sayısı en az 16 civarında olan gemi Rus ham petrolünü taşımaya başlamıştır (Cook ve Sheppard, 2023).

Yukarıda bahsedildiği gibi Rusya, üç farklı denizdeki petrol limanlarına erişimini, geniş boru hatlarını ve büyük bir tanker filosunu kullanarak petrol arzını müttefiklerinin pazarlarına yönlendirmektedir. Veriler, savaşın başlamasından bu yana Rusya'nın Hindistan'a yaptığı petrol ihracatının on altı kat arttığını göstermektedir. Ayrıca uzmanlar, Rus petrolüne yapılan yüksek indirimlerin kısmen bir yanlısına olabileceğine dikkat çekmektedir. Örneğin, Rus ham petrolünün Hintli ithalatçıları, Brent ham petrolü ile neredeyse aynı fiyatı ödemişlerdir. (Kurmanaev ve Reed, 2023). Rus petrolünün Hindistan limanlarına tedarikine ilişkin koşullar ve mekanizmalar, önceki Avrupa tedarik koşullarından önemli ölçüde farklıdır. Rusya'nın önceki sözleşmeleri şeffaf iken, mevcut şartlar altında yeni petrol sözleşmelerini değerlendirmek mümkün değildir. Ayrıca, Rus petrolünün Hindistan limanlarına ulaşım maliyeti de bilinmemektedir. Tedarikçiler ve Rus hükümeti, sözleşmelerdeki düşük fiyatlardan yararlanabilmektedir (Vakulenko, 2023). Hindistan'ın dünyanın en büyük üçüncü petrol tüketicisi olduğunu ve küresel tüketimin %30'unu oluşturduğunu belirtmekte fayda vardır. Ülke yetkililerine göre Hindistan, şartların uygun olması halinde "gerektiği yerden" petrol alacaktır (Bala, 2023).

Batılı ülkeler, potansiyel ekonomik kayıplar nedeniyle Rus nükleer endüstrisine yaptırım uygulamamıştır. Örneğin Rosatom, ABD'deki 92 reaktör için gerekli olan zenginleştirilmiş uranyumun yaklaşık %20'sini sağlamaktadır. Bazı Avrupa ülkeleri, tedarikleri takas etme planlarını açıklamıştır. Öte

yandan 2022'de Rusya'nın yurtdışındaki nükleer yakıt ve teknoloji satışları %20'den fazla artmıştır. Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Slovakya geçen yıl Rosatom akaryakıt alımına devam ederken, Macaristan Rosatom'a kamu ihalesi olmadan iki yeni reaktör siparişi vermiştir. Rusya ise Macaristan'a verdiği 10 milyar Euro'luk krediyle maliyetin %80'ini karşılamaktadır. Nükleer iş birliği, sağladığı ekonomik faydalar ve teknik iş birliğinin geliştirilmesinin yanı sıra diplomatik bağları da güçlendirmektedir (SCMP, 2023). Rusya, küresel pazarda önemli bir gübre ihracatçısı olmaya devam etmektedir. Batı koalisyonu, küresel gıda güvenliğini sağlamak amacıyla bu ürünü yaptırımların dışında tutmuştur. 2022'nin ilk 10 ayında Rusya'nın gübre ihracatı, fiyat artışları nedeniyle 2021'in aynı dönemine göre %70 artarak 16,7 milyar dolara yükselirken, miktar bazındaki yurtdışı satışları ise %10 düşmüştür. Bu bağlamda, Rusya, Hindistan, Türkiye ve Vietnam gibi ülkelere ihracatını artırarak devam ettirmektedir (Terazono, 2023).

Sonuç olarak Rusya ekonomisi, yaptırımlar ve diğer kısıtlamalar nedeniyle önemli bir baskı yaşamaktadır. Ancak ülke küresel enerji piyasasından dışlanmamış ve aynı zamanda mineral yakıtlardaki fiyat artışlarından yararlanmaya devam etmiştir. Rusya'ya yönelik uygulamaya konan enerji yaptırımları hassas konumunu devam ettirirken Rusya alternatif pazar ağını çeşitlendirmekte ve petrolü için farklı nakliye araçlarını kullanmaktadır. Bunun yanında Rusya, arzını Hindistan, Çin ve Türkiye gibi büyük pazarlara yönlendirmektedir. Belirtmek gerekir ki Rusya, yaptırımları aşmak için Moskova'nın çıkarlarına hizmet eden, özellikle AEB olmak üzere geniş ticaret anlaşmaları ağına da sahiptir. Rusya, mineral yakıtların yanı sıra, yalnızca gıda ürünleri tedarik ederek değil, aynı zamanda önemli miktarda gübre sağlayarak da küresel tarım pazarındaki kilit rolünü devam ettirmektedir. Özetle, Moskova, karşı karşıya kaldığı dezavantajlı konumu izale etmek için nükleer iş birliği yoluyla diplomatik bağlarını güçlendirmeye ve Asya ile bütünleşme çabalarını artırmaya çalışmaktadır. Bu politika değişiklikleri, kuşkusuz küresel ticaret akışlarının yeni bir yöne evrilmesine, dünya ekonomisinde belirsizliğin artmasına ve şeffaflığın azalmasına neden olmaktadır.

Kaynakça:

Bala, Sumathi (2023). Şartlar uygunsa Hindistan petrolü «nereden gerekiyorsa» oradan alacaktır. Alınan yer: <https://www.cnbc.com/2023/02/07/india-will-buy-oil-supply-from-anywhere-as-long-as-there-are-benefits.html>. Erişim tarihi: 15.02.2023.

Cook, Chris and David Sheppard (2023). İran'ın 'hayalet filosu' Rus petrolüne geçiyor. Alınan yer: <https://www.ft.com/content/955389bf-d01b-4acb-bd15-b764425a8a18>. Erişim tarihi: 20.02.2023.

Rusya Merkez Bankası (2023). Rusya Federasyonu Ödemeler Dengesi. Alınan yer: http://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/43679/Balance_of_Payments_2022-4_13.pdf. Erişim tarihi: 20.02.2023.

Uluslararası Ticaret Merkezi (2023). Rusya Federasyonu tarafından ihraç edilen ürünlerin listesi. Alınan yer: https://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c643%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1. Erişim tarihi: 20.02.2023.

Kurmanaev, Anatoly and Stanley Reed (2023). Rusya, Petrol Gelirindeki Sıkılaştırıcı Kontrolde Nasıl Kurtuluyor? Alınan yer: <https://www.nytimes.com/2023/02/07/business/russia-oil-embargo.html>. Erişim tarihi: 20.02.2023.

Northam, Jackie (2023). Rusya, petrolünü yaptırımlar etrafından taşımak için bir gölge filo topladı. Alınan yer: <https://www.npr.org/2023/01/21/1149745629/russia-oil-shadow-fleet-sanctions>. Erişim tarihi: 01.02.2023.

Reuters (2023). Rusya, bütçe açığı 2022'de GSYİH'nin %2,3'üne ulaştı. Alınan yer: <https://www.reuters.com/article/russia-budget-deficit-idUKKBN2TP0T6>. Erişim tarihi: 10.02.2023.

SCMP (2023). Rusya'nın nükleer enerji ticareti üzerindeki hakimiyeti, Ukrayna'nın işgalinden bu yana daha da güçlenmektedir. Alınan yer: <https://www.scmp.com/news/world/russia-central-asia/article/3210344/russias-grip-nuclear-power-trade-only-getting-stronger-invasion-ukraine>. Erişim tarihi: 21.02.2023.

Sheppard, David, Cook, Chris and Polina Ivanova (2022). Rusya, petrol yaptırımlarını köreltmek için tankerlerden oluşan 'gölge filosu' kuruyor. Alınan yer: <https://www.ft.com/content/cdef936b-852e-43d8-ae55-33bcb82eb6>. Erişim tarihi: 18.02.2023.

Smith, Elliot (2023). Rusya'nın bütçe açığı arttı. Ancak ekonomistler, Moskova'nın savaş sandığını yakın zamanda boşaltmayacağını söylüyor. Alınan yer: <https://www.cnbc.com/2023/02/15/ukraine-economists-say-moscow-and-putin-wont-drain-war-chest-any-time-soon.html>. Erişim tarihi: 20.02.2023.

Swanson, Ana (2023). Rusya, dostlarının yardımıyla Batı'nın cezalarından kaçıyor. Alınan yer: <https://www.nytimes.com/2023/01/31/business/economy/russia-sanctions-trade-china-turkey.html>. Erişim tarihi: 05.02.2023.

Terazono, Emiko (2023). Fiyatların artmasıyla Rus gübre ihracat geliri 2022'de %70 arttı. Alınan yer: <https://www.ft.com/content/10bcdb9-d01d-4a01-a4a1-38736e263a1e>. Erişim tarihi: 20.02.2023.

Vakulenko, Sergey (2023). Fiyat sınırı mı yoksa görünmez sınır mı? Rus petrolünün maliyeti ne kadar. Alınan yer: <https://re-russia.net/expertise/049/>. Erişim tarihi: 19.02.2023.

Verma, Nidhi and Chen Aizhu (2023). Özel: Rus petrolü, gemi kılığı nedeniyle Çin süper tankerleriyle Asya'ya sevk edildi. Alınan yer: <https://www.reuters.com/business/energy/russian-oil-shipped-asia-chinese-supertankers-amid-ship-shortage-2023-01-13/>. Erişim tarihi: 17.02.2023.